

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-56>

УДК 614.23: 351.7

Володимир МАЦИК

Західноукраїнський національний економічний університет

<https://orcid.org/0009-0002-9677-5443>

e-mail: tsprmsd3@ukr.net

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті обґрунтовано актуальність вибудування прогресивної моделі публічної політики охорони громадського здоров'я в Україні виходячи із необхідності подолання, з одного боку, численної кількості вже тривалий час існуючих перешкод, а, з іншого – впливу війни, наслідки якого непрогнозовані і вже призвели до критичного стану галузі. Аналіз останніх досліджень і публікацій підтвердив, що питанням публічної політики охорони громадського здоров'я в нашій країні надається висока увага із сторони наукової спільноти і пропонуються різні способи їх результативного вирішення. Розроблено механізм реалізації публічної політики охорони громадського здоров'я України в умовах євроінтеграційних викликів, до елементів якого віднесено суб'єкти, об'єкти, принципи, функції, інструменти, заходи, євроінтеграційні виклики та цілі.

Ключові слова: громадське здоров'я, публічна політика, охорона здоров'я, євроінтеграція, населення, держава.

Volodymyr MATSYK

West Ukrainian National University

PUBLIC POLICY OF PUBLIC HEALTH PROTECTION OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION CHALLENGES

The article substantiates the relevance of building a progressive model of public policy of public health protection in Ukraine based on the need to overcome, on the one hand, a large number of long-standing obstacles, and, on the other hand, the influence of the war, the consequences of which are unpredictable and have already led to a critical state industry. The analysis of the latest researches and publications confirmed that the issues of public policy of public health protection in our country are given high attention by the scientific community and various methods of their effective solution are proposed. Public health is a determining factor in building a stable and competitive economy that primarily focuses on the needs of the population. The public policy of public health protection should be considered in relation to the ability of the country's institutions to form the appropriate legal, organizational, economic and social framework in which they function. A mechanism for implementing the public policy of public health protection of Ukraine in the conditions of European integration challenges has been developed, the elements of which include subjects, objects, principles, functions, tools, measures, European integration challenges and goals. The public policy of public health protection should be considered in relation to the ability of the country's institutions to form the appropriate legal, organizational, economic and social framework in which they function. The presented mechanism makes it possible to establish the basic necessary elements according to which the implementation of the public policy of public health protection is able to solve a full set of tasks for the formation of a progressive health care system in Ukraine according to European models. The processes of meeting the needs of the population in the preservation, protection and strengthening of health and well-being are clearly a priority in such a mechanism.

Key words: public health, public policy, health care, European integration, people, state.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Трансформація системи охорони громадського здоров'я є однією з найбільш очікуваних інституційних реформ в Україні. Протягом багатьох років держава не виконує свої зобов'язання стосовно створення вільного доступу громадян до якісної медичної допомоги та повноцінного збереження їхнього здоров'я. Одним із пояснень цього є те, що наша країна успадкувала одну з найбільших лікарняних мереж у Європі з найбільшою кількістю ліжок на душу населення. З огляду на велике навантаження на державний бюджет, її функціонування є неефективним і не відповідає потребам суспільства. Все це вимагає розроблення публічної політики, що дозволяє здійснити необхідні реформи та в повній мірі вирішити теперішні завдання орієнтуючись на європейську систему охорони громадського здоров'я.

Попри те, що процеси реформування активно реалізуються та мають позитивне схвалення як зі сторони медичного персоналу, так і громадян, але існуючі темпи не дозволяють повноцінно вирішувати існуючі проблеми та досягати очікуваних результатів. Цьому є достатньо багато перешкод, зокрема однією з основних є те, що держава не здатна забезпечити необхідне фінансування системи охорони громадського здоров'я (якщо в Україні витрати на галузь, тут не враховуємо необхідність боротьби з пандемією, складають близько 3,0 % ВВП, то в країнах ЄС показник що найменше на 5,0 % більший, при цьому, що і загальний обсяг ВВП суттєво перевищує значення нашої країни). Існують і інші перешкоди, як незадовільна якість медичних послуг, поширення критичних витрат «з кишени» пацієнтів, недостатній доступ до лікарських засобів та медичних виробів тощо. Публічна політика об'єднуючи усіх суб'єктів відносин в галузі повинна передбачити як найшвидше розв'язання існуючих проблем та стимулювати перехід вітчизняної системи охорони громадського здоров'я на європейську модель функціонування і подальшого розвитку.

Очевидно, що широкомасштабне військове вторгнення в Україну не могло не позначитися на стан галузь охорони громадського здоров'я. Україна втратила і продовжує втрачати найцінніші ресурси – людський капітал, на який покладаються головні завдання у реформуванні галузі: впровадження високоякісних послуг в контексті досягнення європейських норм і стандартів у зміцненні здоров'я, запобігання хворобам та іншому. Усе це підтверджує актуальність дослідження публічної політики охорони громадського здоров'я України з позиції вибудування ефективної моделі подолання існуючих перешкод для розвитку галузі з орієнтацією на європейський вимір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження сфери охорони громадського здоров'я є актуальним напрямом підготовки численних наукових публікацій, у яких значна увага приділяється інституційним аспектам її функціонування і розвитку. Йдеться про розроблення та реалізацію відповідної публічної політики, яка відповідає інтересам України, а особливо з погляду підготовки до входження у європейський простір. Так С. Назарко [1, с. 170-175] пов'язують реалізацію публічної політики охорони здоров'я з проведенням низки інституційних реформ, адаптовуючи вітчизняну систему управління галуззю європейським нормам.

Ю. Сафонов [2, с. 62-69], Ю. Самойлик [3, с. 161-166] схильні розглядати публічну політику охорони громадського здоров'я виходячи із стратегічних інтересів усіх суб'єктів, задіяних у функціонуванні та розвитку галузі – пацієнтів, закладів охорони здоров'я та їх персоналу (лікарів, медсестер, обслуговуючого персоналу та інших), галузевих інститутів влади та інших.

Значний інтерес науковців приділяється інноваційному розвитку сфери охорони громадського здоров'я, зокрема І. Білецька [4, с. 310-315; 5, с. 210-216], О. Петрух [6, с. 107-110] наголошують на необхідності інтенсивного впровадження інновацій та технологій у такі важливі сектори охорони громадського здоров'я як комунікація лікарів із пацієнтами, підбір та придбання лікарських препаратів, аналіз та контроль діяльності медичних і оздоровчих закладів тощо.

Натомість В. Куцик [7, с. 244-249], Р. Лупак [8, с. 20-29] звертають увагу на необхідності ресурсного забезпечення функціонування закладів охорони громадського здоров'я, зокрема залучення інвестицій, покращення інтелектуально-кадрового капіталу, реалізації спільних з європейськими партнерами проєктів суспільного значення. У праці [9, с. 14-19] доводиться важливість поєднання публічної політики охорони громадського здоров'я із забезпеченням соціальної безпеки України та рекомендується органам влади першочергово впроваджувати європейські норми та стандарти для досягнення за кожним із напрямів очікуваних результатів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Публічна політика потребує постійної трансформації і це в основному покликано інтенсивністю глобалізації, неоіндустріалізації та інших змін. Україна прагнути увійти в європейський простір повинна враховувати теперішні тенденції, адаптуватися та сформувати власний конкурентний потенціал. Безперечно такі орієнтири передбачають активні зміни й у сфері охорони громадського здоров'я, де від держави вимагається належним чином сформувати інституційний базис, проводити структурні реформи, а, відтак, розробляти та реалізовувати комплекс програм на різних рівнях економічного і соціального розвитку країни. Все це повинно якісно об'єднатися у базисні положення публічної політики, орієнтуючись на європейський вектор розвитку охорони громадського здоров'я.

Формулювання цілей статті

Метою статті є наукове обґрунтування концептуальних положень та прикладних аспектів публічної політики охорони громадського здоров'я України в умовах євроінтеграційних викликів.

Виклад основного матеріалу

Громадське здоров'я є визначальним чинником побудови стабільної та конкурентоспроможної економіки, що першочергово орієнтується на потреби населення. Завдяки публічній політиці формується необхідний інструментарій для досягнення відповідних цілей та, що важливо, створюється середовище, у якому безперешкодно можливо здійснювати реформи та структурні трансформації національного господарства. Тут публічна політика виконує функції створення комунікаційної системи між усіма суб'єктами системи охорони громадського здоров'я, зокрема формуються необхідні умови для євроінтеграції нашої країни. Першочергово публічна політика повинна відповідати існуючим правовим нормам і забезпечувати повноцінне їх дотримання та одночасно враховувати глобалізаційні зміни, зокрема впроваджуючи європейські нормативи.

Більше того, публічну політику охорони громадського здоров'я слід розглядати у взаємозв'язку зі спроможністю інституцій країни формувати відповідні правові, організаційні, економічні та соціальні рамки, в яких вони функціонують. При цьому основними керівними принципами такої політики мають бути зміцнення громадського здоров'я, профілактика захворювань, поліпшення якості та збільшення тривалості життя. Вектор реалізації публічної політики має також включати координацію суспільних відносин у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

Згідно існуючих євроінтеграційних викликів, ще однією особливістю політики громадського здоров'я є зосередження уваги на забезпеченні та в подальшому підвищенні якості правовідносин між центральними та місцевими органами влади, юридичними та фізичними особами у цій сфері. Відповідно до цих особливостей, положення публічної політики громадського здоров'я визначають процедури створення правових та організаційних засад державного нагляду у сферах господарської діяльності, які можуть передбачати виникнення ризиків і загроз для санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Виходячи із низки особливостей публічної політики як напряму побудови конкурентоспроможного та з достатнім рівнем економічної безпеки національного господарства її реалізація повинна відбуватися за чітким механізмом включати увесь необхідний склад елементів (суб'єктів, об'єктів, принципів, завдань, функцій, інструментів, заходів, викликів та очікуваних результатів). У відповідності до цього розроблено механізм публічної політики охорони громадського здоров'я України в умовах євроінтеграційних викликів (рис. 1).

Так основними суб'єктами публічної політики охорони громадського здоров'я України слід розглядати Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, головну експертну установу у сфері громадського здоров'я, органи державного епідеміологічного нагляду (контролю), центри контролю та профілактики хвороб, заклади охорони здоров'я, наукові установи, акредитовані лабораторії, міжнародні організації, громадські формування. Стосовно Кабінету Міністрів України відмітимо, що до його основних повноважень у сфері громадського здоров'я відносять:

- затвердження та координація виконання загальнодержавних і міжнародних програм, спрямованих на охорону та зміцнення здоров'я громадськості;
- координація роботи міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади в системі охорони здоров'я;
- забезпечення міжнародного співробітництва та реалізації дослідницьких проєктів у сфері охорони здоров'я;
- здійснення спеціальних заходів державного нагляду за дотриманням вимог санітарних норм і правил.

Діяльність інших суб'єктів насамперед передбачає виконання наказів Кабінету Міністрів України, надання пропозицій для удосконалення системи управління процесами забезпечення захисту і охорони громадського здоров'я, ініціювання налагодження та масштабування міжнародних відносин для пришвидшення імплементації медико-санітарних правил та іншого. При цьому кожен із суб'єктів у межах своїх законодавчо визначених компетенцій повинен здійснювати таким чином публічну політику, щоб домогтися покращення стану здоров'я в країні, підтримувати його достатній стан для організації ефективності та продуктивної праці, не допускати погіршення епідемічної ситуації та іншого.

Виходячи із законодавчих, функціональних та інших характеристик суб'єктів сфери охорони громадського здоров'я до об'єктів публічної політики у цій сфері відносимо (1) зміцнення здоров'я, (2) запобігання хворобам, (3) покращення якості та збільшення тривалості життя, (4) забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення, (5) масштабування суспільних відносин у сфері громадського здоров'я.

Досяжність результатів публічної політики охорони громадського здоров'я варто розглядати із сторони дотримання принципів, до яких віднесено:

- законність (дотримання Конституції та законів України, а також міжнародних договорів України);
- орієнтованість на населення (врахування інтересів покращення життя та забезпечення безпеки при організації і наданні послуг в системі охорони громадського здоров'я);
- справедливість (реалізація прав населення на зміцнення здоров'я і забезпечення рівного доступу до медичних послуг у відповідності до їх потреб протягом життя);
- цілісність (досягнення єдності при покращенні фізичного, ментального, психологічного, духовного і соціального стану населення);
- мінімізація шкоди (зменшення негативного впливу на здоров'я людини з боку різних видів діяльності);
- відповідальність (формування середовища, де кожен із суб'єктів готовий виконувати встановлені правила, дотримуватись норм та впроваджувати прогресивні стандарти охорони здоров'я);
- своєчасність (швидке прийняття необхідних заходів для забезпечення охорони громадського здоров'я);
- протидія дискримінації (недопущення дискримінації за різними ознаками здоров'я, подолання стигматизації щодо хворих людей);
- обґрунтованість (прийняття рішень щодо охорони здоров'я базуючись на аналізі попередніх тенденцій);
- міжгалузеве співробітництво (набуття тісних взаємозв'язків між органами влади та місцевого самоврядування в галузі охорони здоров'я).

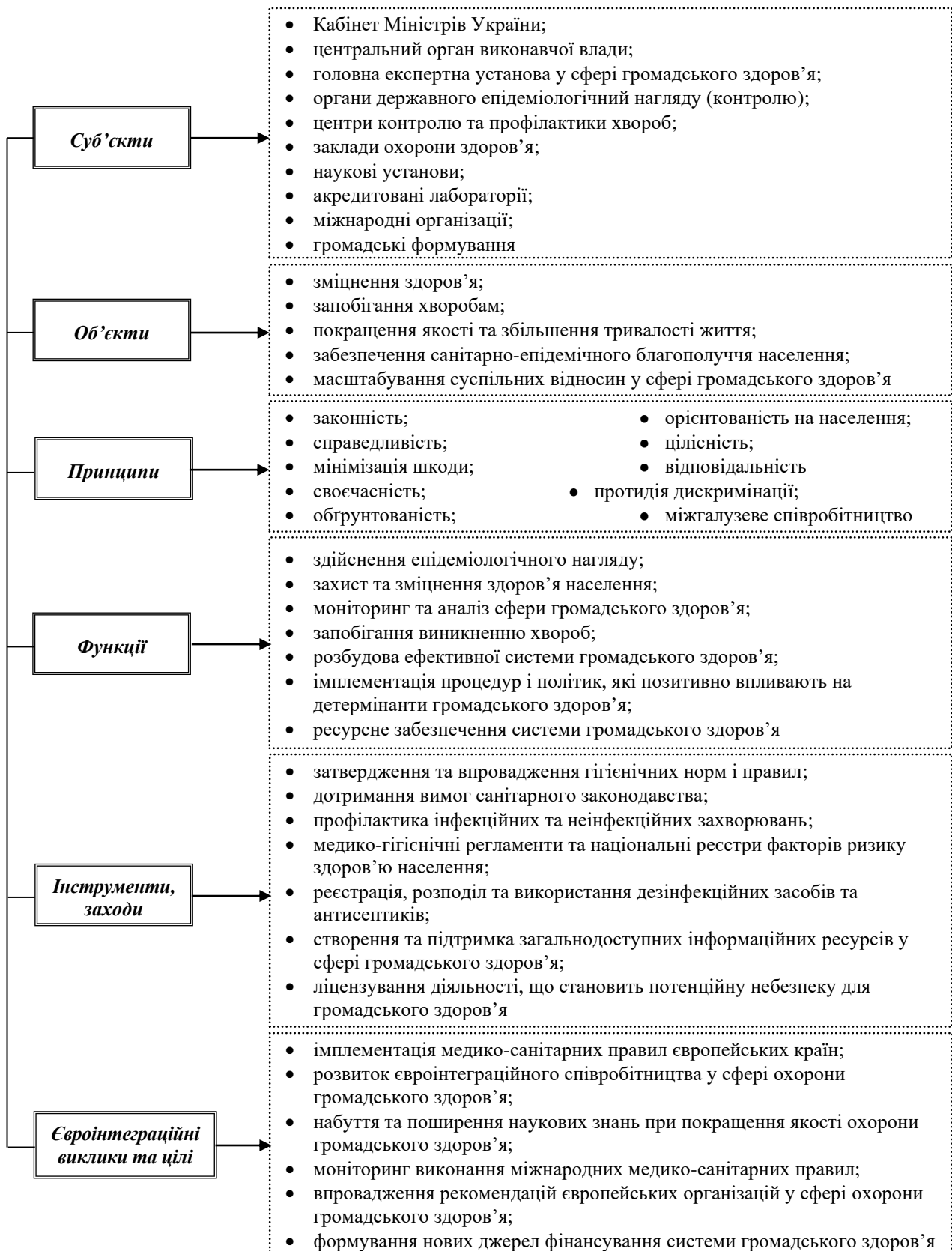

Рис. 1. Механізм реалізації публічної політики охорони громадського здоров'я України в умовах євроінтеграційних викликів

Публічна політика виконує низку функцій, зокрема у сфері охорони громадського здоров'я до їх переліку віднесемо (1) здійснення епідеміологічного нагляду, (2) захист та зміцнення здоров'я населення, (3) моніторинг та аналіз сфери громадського здоров'я, (4) запобігання виникненню хвороб, (5) розбудова ефективної системи громадського здоров'я, (6) імплементация процедур і політик, які позитивно впливають на детермінанти громадського здоров'я, (7) ресурсне забезпечення системи громадського здоров'я.

Реалізації публічної політики передбачає здійснення низки заходів та використання широкого інструментарію, до яких віднесемо затвердження та впровадження гігієнічних норм і правил, дотримання вимог санітарного законодавства, здійснення профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, впровадження медико-гігієнічних регламентів та національних реєстрів факторів ризику здоров'ю населення, проведення реєстрації (розподілу) та посилення моніторингу використання дезінфекційних засобів та антисептиків, створення та підтримка загальнодоступних інформаційних ресурсів у сфері громадського здоров'я, ліцензування діяльності, що становить потенційну небезпеку для громадського здоров'я.

Україна починаючи з укладання Угоди про асоціацію з ЄС підтвердила євроінтеграційні наміри і реалізацію публічної політики у сфері охорони громадського здоров'я варто здійснювати саме в такому векторі. Відтак рекомендується впроваджувати наступні заходи: імплементація медико-санітарних правил європейських країн; розвиток євроінтеграційного співробітництва у сфері громадського здоров'я; набуття та поширення наукових знань у сфері громадського здоров'я; моніторинг виконання міжнародних медико-санітарних правил; впровадження рекомендацій європейських організацій у сфері громадського здоров'я; формування нових джерел фінансування системи охорони громадського здоров'я.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Публічна політика охорони громадського здоров'я України в умовах євроінтеграційних викликів реалізується з використання широкого інструментарію і його підбір повинен відбуватися у відповідності до сучасних економічних, соціально-гуманітарних та інших інтересів держави, бізнесу, населення. Основні зусилля органів влади варто акцентувати на забезпечення адаптації вітчизняної сфери охорони громадського здоров'я до європейських норм та стандартів і тут вимагається підготувати відповідну інфраструктуру, інституційну базу, нормативно-правову систему та інше.

Представлений механізм дозволяє встановити базові необхідні елементи за якими реалізація публічної політики охорони громадського здоров'я здатна вирішувати повний комплекс завдань для становлення в Україні за європейськими зразками прогресивної системи охорони здоров'я. Однозначно пріоритетне місце в такому механізмі займають процеси задоволення потреб населення у збереженні, охороні та зміцненні здоров'я і благополуччя.

Перспективним напрямом дослідження слід розглядати визначення напрямів інституційних реформ та структурних змін у сфері охорони громадського здоров'я, що одночасно передбачатиме удосконалення публічної політики та впровадження європейського досвіду в побудові прогресивної моделі покращення якості та збільшення тривалості життя в Україні.

Література

1. Назарко С. О. Сучасна парадигма управління закладом охорони здоров'я в умовах проведення медичної реформи. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 4(20). С. 170-175.
2. Сафонов Ю. М., Борщ В. І. Стратегічний менеджмент закладів охорони здоров'я: загальні принципи та особливості застосування в галузі охорони здоров'я України. Актуальні проблеми економіки України. 2019. № 8(218). С. 62-69.
3. Самойлик Ю. В., Погребняк Л. О. Стратегія управління розвитком закладів охорони здоров'я в умовах глобалізаційних змін. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 19-20. С. 161-166.
4. Білецька І. М. Аналіз інноваційного розвитку закладів охорони здоров'я як функція менеджменту їх системного розвитку. Вісник Хмельницького національного університету. Серія економічна. 2022. № 1. С. 310-315.
5. Білецька І. М., Васильців Т. Г. Концептуальні положення менеджменту закладів охорони здоров'я: економічні аспекти системного розвитку. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2022. № 35. С. 210-216.
6. Петрух О. А. Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я України. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 107-110.
7. Куцик В. І., Лупак Р. Л. Моделювання конкурентних позицій підприємств реального сектора економіки на внутрішньому ринку. Бізнес Інформ. 2017. № 12. С. 244-249.
8. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення. Економічний форум. 2017. № 4. С. 20-29.
9. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Стратегічні пріоритети конвергенції соціальної безпеки України та ЄС. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Вип. 5 (133). С. 14-19.

References

1. Nazarko, S. O. (2019). Modern paradigm of health care institution management in the conditions of medical reform. Problems and prospects of economics and management. No. 4(20). P. 170-175.
2. Safonov, Y. M., Borshch, V. I. (2019). Strategic management of health care institutions: general principles and features of application in the field of health care of Ukraine. Actual problems of the economy of Ukraine. No. 8(218). P. 62-69.

-
3. Samoilyk, Yu. V., Pogrebnyak, L. O. (2020). The strategy of managing the development of health care institutions in the conditions of globalization changes. *Investments: practice and experience*. No. 19-20. P. 161-166.
 4. Biletska, I. M. (2022). Analysis of the innovative development of health care institutions as a function of the management of their system development. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economical series*. No. 1. P. 310-315.
 5. Petrukh, O. A. (2018). Innovative development of the sphere of health care of Ukraine. *Economy and the state*. No. 11. P. 107-110.
 6. Kutsik, V. I., Lupak, R. L. (2017). Modeling of competitive positions of enterprises of the real sector of the economy on the domestic market. *Business Inform*. No. 12. P. 244-249.
 7. Lupak, R. L. (2017). State policy of security management of domestic market development using the import substitution tool. *Economic Forum*. No. 4. P. 20-29.
 8. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L. (2018). Strategic priorities of convergence of social security of Ukraine and the EU. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*. Issue 5 (133). P. 14-19.